

Óbuda kulturális hagyományai.

- dr. Szalai György írása.

- Romok. Kétezer évesek és kéthónaposak. A kétezer évesek a római világbirodalom egykori fényének összetört és kialudt lámpái. A kéthónaposak a közelmúlt földszintes és macskaköves Óbudájának felszámolását jelzik. A Flórián téri római fürdő feltárt emlékei a Szőlő utcai ház romjaitól alig néhány percnyi távolságra vannak. De az óbudai múlt és jelen között még ennyi távolság sincs. Feltárt rómaiak. Előbb a segédlegió katonáinak, azután az ~~romai~~ aquincumi polgárváros katonáinak dolgozó mesteremberei. Az Aquincumi Múzeum gazdag gyűjteménye őrzi emléküket. Majd egy ezer év múlva Óbuda a magyar királynők városa lett. Történelemkönyvből kipillantó nagyasszonyok Erzsébet királyné, Cillei Borbála, Szilágyi Erzsébet. Utánuk a török. Uralmából maradandó emlékként Budán csak a mecset és a fürdő maradt reánk. De a fürdő nem a rómaiak tágas medencéit, a romok szűk kupolás építményeket idéznek, hol fősvényen mértek ki minden talpalatnyi helyet, ahova kicsiny ablakokon félénken pisztákol be a napfény. Mikor aztán az elgyengült ozmán birodalom utolsó csapatai is kifoszlottak az országból, Óbuda a budai prépost és az anyakirálynő után újból feudális magyar főurat kapott gádnak. Gróf Zichy Péter azonban nem a garázda grófok fajtájából való volt, hanem könyvgyűjtőgető, humanista lélek. Főur és telepítő. Itt nyertek először polgárjogot a zsidó vallású lakosok, kereskedők és iparosok, ide telepítették messze sváb földről a parasztokat. Nem mintha Óbuda színmagyar lakossága kihalt volna, de minél több a birtokon dolgozó paraszt, annál több a főúri jövedelem.

és a telepítés különben is a Habsburgok németesítő politikájának egyik fontos fegyvere volt. Így töltődött fel a táj zsidó polgárokkal, német szőlőművelőkkel, szlovák téglagyári munkásokkal. A remek szőlőművelők ásója mélyen vágott bele az agyagos földbe és a népszáj...keresztelte el őket. A több mint 150 éves Goldberger gyár és az 1836-ban alapított Óbudai Hajógyár képzett szakmunkásokat hozatott külföldről. A németajkuak száma még 1880-ban is 65 százaléka Óbuda lakosságának. Sok az analfabéta is, de ezek elsősorban az óbudai birtokosok napszámosaiból és a téglagyári munkások közül kerülnek ki. A hajógyári munkásoknak ezzel szemben 73 százaléka ír és olvas már 1888-ban. Igaz nemcsak tudnak olvasni, de olvasnak is. A hajógyár gépész klubjának 1893-as könyvtári katalógusa több mint száz főleg németnyelvű hajózási, elektrotechnikai stb. szakkönyvet tüntet fel. Ezen kívül bő és soknyelvű a szépirodalmi választék is. Csak érdekességként említem meg, hogy Tolsztoj 31 művel, Zola 14, Wenke 3, és Jókai Mór 10 művel szerepel az 1893-as gyári könyvjegyzékben. A magyar nyelvért folyó harcok Óbudán is, mint máshol az iskola vívja elsősorban. De résztvesz benne a magyar nyelvű szinitársulat is. A Kiskorona utcai Polgári Fiuiskola nemcsak Budapestnek, hanem talán az országnak is a legrégibb polgári fiuiskolája. 1869-ben nyílt meg. Első hajléka a Vörösvári utca 19 szám alatt volt. Kezdetben csak 29 növendéke volt, lassan népesült be. Főleg akkor amikor a szomszédos németajku községek, Solymár, Üröm, Pilisborosjenő, és a többiek beküldték gyermekeiket Óbudára. A meginduló erőteljes magyarosítási harcban a Kiskorona utcai fiu polgári nem lebecsülendő szerepet játszott. Nem a tüzzel-vassal folyó és ősmód

hagyományokat irtó nacionalizmus tobzódott itt, hanem a tájszeretet és irodalmi emlékek közös nyelvművelése állt előtérben. A Kiskorona utcai iskola egyik régi értesítője a következőket írja: Csengeri Antal a magyar polgári iskolai oktatás kiemelkedő szervezője az 1874-75-ös tanévben meglátogatta a polgári fiúiskolát és három aranyat adományozott nekünk. Egyet-egyet a két legszorgalmasabb tanulónak, egyet pedig annak a németajku fiúnak, aki a magyar nyelvben a legjobb előmenetelt tanusította. 1902-ben nyílt Óbudának a felszabadulásig egyetlen gimnáziuma, az Árpád Gimnázium..bérházban nyitotta meg kapuit, de amint a Budai Napló még 1928-ban is megírta róla, tornacsarnoka teljesen alkalmatlan, udvara nincs, az 500 tanulóval megterhelt bérház iskola lépcsőházában két személy is alig fér el egymás mellett. Tömeges elvonulás esetén 20 percig tart az épület kiürítése. De kopott külsőben is nemes lélek doboghat. Ez az iskola elsőnek jelentkezik kommunista diákmozgalmával, marandandó emléket állított magának a magyarországi szocialista, kommunista moz alomban. Tanári kara is feladata magaslatán állott a Tanácsköztársaság idején. A másik uttörő, nyelvművelő intézmény a színház is korán otthonra lelt Óbudán. Első igazgatója Serli Lajos zeneszerző és karnagy, nagyszabásu és nem minden hóbot nélküli álma volt, ide szoktatni a Belváros uri közönségét, ide a Duna mellé. Serli mi után áhíma fantasztikusnak bizonyult az újvilágban próbált szerencsét. Utódai, mint Pintér Imre, Fehér Dezső, Szepesi Albert és Miklósi Aladár türelmesebbek és szerényebb szinigazgatók voltak. A színház különben a magyar szinjátszás atyjától Kisfaludy Károlytól kapta nevét. A nézőket 12 páholy és 400 ülőhely várta 1897-

ben a megnyitón. A 70 tagú társulatot az egykori Vasárnapi Ujság szerint Serli a vidéki színészet legjobb erőiből szervezte. Gyakran lehetett a színház an egy páholy mélyén meghúzódva látni Jókai Mórt. Egy fiatal lányt figyelt, Nagy Bellát, későbbi második feleségét. A Kisfaludy színház különben mahdnen minden műfajt játszott. Elsősorban népszínműveket, operetteket és félponyva, közönséget izgató drámákat. A színházból később mozi lett majd újból színház. Konjunkturát szimatoló illúziók szerint vedlette bőrét. De a színház dicséretére el kell mondanunk, hogy egyszer a 20-as évek folyamán itt is tartottak ősbemutatót. A Kisfaludy Színházban játszották először Magyarországon G.Hauptmann Hencselfuvarosát. A színház azonban nem érte meg a felszabadulást és talán a saját anyagi gondjai alól való felszabadulást. A II.világháború, pontosabban Budapest ostroma idején tűzben hamvad el. Az óbudai életformához mindig szorosan hozzátartozott a kiskocsmá. Sok volt bizony erre felé a szőlő leve. Amikor az óbudai bennszülöttek már nyugóóra tértek a kocsmából, akkor kerekdeek fel Pestről Óbudára az emberek, az óbudai bor és turócsusza tiszteletére. Ki boldogtalanságát feledni, ki sértett hiúságát borral öntözni, ki romantikát keresni, ki pedig minden ürügy nélkül csak inni. Jöttek a prérre, a természet ölébe vagy inkább a füstös helyiségben ember, ember hátán nyüzsgésre vágyva. Elakadtak Lechner Annánál a Szentendrei uton. Az említett hölgy egyik kitűnő közírónk szerint nagyszerűen tudott bort mérni és busongó embereknek füstöltoldalást szervírozni hónaposretekkel. Betértek Schlosser bássihoz, akinek schramli zenés kocsmája volt a Bécsi uton. Esetleg lehorgonyoztak a Kozma utcai Hauptmann vendéglőnél.

déglőben, itt különben a Géphajó Kormányosok Betegségélyző és Temetkezési Egylete működött. A jó halászlé kedvelői és az irodalmi sznobok a Mókus utcába jártak. Megbámulták Krúdy Gyulát, akinek szinte otthona volt ez a hely. Akik azonban nem jelentek akarták szeretni, hanem nagymerészen éppen a jövőre voltak kíváncsiak, szintén megtalálták a maguk orákulumát Óbudán. Itt annyi volt a jósnő, mint eső után a gomba. Kertesházakban laktak, ölükben az elmaradhatatlan feketemacska. Sok bírósági per követte ezeket a jóslásokat. A megtévesztettek a könnyelműen adott honoráriumot akarták visszaperelni. A babona is szaporán nyújtotta ki cspájait errefelé. A sashalmi delejesasszony híre messze terjedt. De nem kevésbé volt híres az óbudai füves és javasasszony. Ez utóbbi az előkelő Korona téren lakott. Üzleti óráit szigorúan betartotta, békafüvet, zsurlót, izlandi zuzmót, kakukkfüvet és sokminden egyebet kevert, mint Machbet boszorkányai, csak éppen sokkal fiatalabb volt azoknál. Mikor üzlete virágzott, még jókarban lévő fiatal nő volt. Jótékony füveit nem is sok pénzért ajánlgatta, csak éppen minden bajra ugyanazt. De ez már nem is romantika, hanem szellemi sötétség volt. Időnként és helyenként ez is ellepte Óbudát. Eltűntetéséhez ugyanaz a világfordulat kellett, amely oly nagyon vártan és oly nagyon megkésve modern városrészt farag a múltjában már-már...kerületből. Ehhez az ujhoz tartozik a kerület három középiskolája, két tanácsi és husznál több üzemi kulturotthona, öt filmszínháza, valamint a Fő-téri, csillaghegyi, békásmegyeri Szabó Ervin fiókkönyvtárak. Ezek a könyvgárak jogos lokálpatrióta büszkeséggel teszik olvasóik elé Krúdy Gyula, Gelléri Andor, Endre, Kassák Lajos, Halász Gábor, Gondos Ernő,

Hollós Korvin Lajos élő és holt írók, szépirok és esszéisták, óbudai bennszülöttek és itt honosodtak-műveit. És a mult? Az ott végződik a krónikákban, a kiadásra váró Óbuda az irodalomban című antológiában. A Budapesti Történeti Múzeum két kerületi részlegében, az Aquincumi Múzeumban, amelyről már szoltunk és a Kiscelli Múzeumnak a Margit Kórház fölött ságálló épületében. Ez a múzeum, melynek épületét és tőle elterülő ősparkot Schmidt Miksa bútorgyárostól vásárolta meg a főváros, melyről a legtöbben csak annyit tudnak és azt is rosszul tudják, hogy Mágnás Elza színésznőt, Schmidt Miksa barátnőjét itt gyilkolták meg. Most télen a múzeum zárva van. Hideg folyosói az egykor ott térdeplő szerzeteseket idézik. De a múzeum őrzí a töröktől való felszabadulás utáni idők emlékeit. Az ágyugolyóbisokat, a céhládákat, a barokk angyalkákat, az ötvösremekeket, a magyarnyelvű színház első plakátjait, a 48-as zászlókat, a másfélszázad előtti női divatot, nyomdagépeket, festményeket, rézkarcokat, 100 éves zongorát, fotókat, maketteket, és várostérképeket. Ez Óbuda multja. Bármennyire gyujtja is a fantáziát, jó helye van itt a múzeumokban. Megőrizzük kegyelettel, tisztelettel a régmult romokat is, de most elsősorban azokra a friss romokra vetjük pillantásunkat melyek helyén remény szerint rövidesen új Óbuda új városközpontja születik majd.

- Óbudai kulturális hagyományai címmel dr. Szalai György írását olvastuk fel.